

Pénz és tőke

(Ifg comic sans)

A háztartások gazdálkodása

A legelső kereskedelmi típus a cserekereskedelem volt, hisz régen nem volt egy központosított, mindenki által elismert pénznem, de pár évszázad elteltével bizonyos helyeken egy bizonyos tárgyért (pl. Kágyló, só, korall), kapták meg a szükséges árut. Ezt **árupénznek** hívjuk.

Sok évszázaddal ez után már a legtöbb államban arany érméket használtak fizetőeszközként, majd a 19. Században már egész Európában elterjedt lett a papír bankjegy, amit, az ember csak felruház értékkel. A bankjegy és az érme összessége a **készpénz**.

Manapság már a pénzünket tárolhatjuk a bankkártyánkon, ezt **számlapénznek** nevezzük. Ezek működéséhez ma már elengedhetetlen egy jól működő bankrendszer is.

Pénz funkciói:

- Fizetőeszköz
- Értékmérő
- Csereeszköz
- A vagyonfelhalmozás eszköze

Bevétel lehet pénzbeli vagy természetbeni. A természetbeni jövedelmek nem öltenek pénzfórmát, pl. céges autó használata, utalvány. Míg pénzbeli pl. munkabér, bankbetét kamata, nyugdíj, örökség

A **költségvetés** az a pénzügyi terv, amely tartalmazza az adott időpontban történt pontos bevételeket és kiadásokat.

A családoknak, háztartásoknak is van költségvetése. Ha a tényleges bevételek nagyobbak, mint a kiadások, akkor megtakarításunk keletkezik.

Ha a kiadások nagyobbak, mint a bevételek, akkor a különbséget kölcsönnel vagy hitellel lehet fedezni.

A felvett kölcsön összegénél többet kell visszafizetni, a különbséget **kamatnak** hívjuk (ez a hitel ára). A kamat mértékét általában a felvett összeg százalékában fejezzük ki, ezt hívjuk **kamatláb**nak. (ez lehet fix és változó is, amely periódusonként változik)

A THM, vagyis a teljes hiteldíj mutató, a hitel teljes költségét mutatja meg. Legtöbbször, ha a hitel rövid lejáratú a THM nagy, ha hosszú, akkor kicsi.

Ha itt Magyarországon euróban veszünk fel hitelt, akkor azt devizahitelnek hívjuk. Vagyis, ha nem az adott ország pénznemében vesszük a hitelt fel, akkor az devizahitel. Ezenél hatalmas kockázatot jelent az árfolyamváltozás. (Ma már csak akkor vehetsz fel devizahitelt, ha a fizetésedet is abban kapod)

A vállalatok gazdálkodása

Vállalkozási formák:

- Betéti társaság (BT)
 - Tagok korlátlanul felelősek a társaság felelősségeiért (legalább egy tag)

- Korlátolt felelősségű társaság (KFT)
 - Kkv-k közkedvelt cégformája
 - Tagok nem felelősek saját vagyonukkal a hitelezőknek (kivéve, ha szándékosan okoztak kárt)
 - Nem bocsátanak ki részvényeket vagy kötvényeket
- Zártkörűen működő részvénytársaság (Zrt)
 - Nem lehet tőzsdén megvásárolni a részvényeit
 - Jelentős alaptőkével kell rendelkeznie
- Nyilvánosan működő részvénytársaság (Nyrt)
 - Nyilvános tőzsdén vannak bejegyezve a részvényei

Működőtőke: A cég önmagába, a szolgáltatásai vagy termelése fejlesztésére rendelkezésre álló pénz (nem szokás csőd szélén állva részvényekbe fektetni.)

Működőtőke szerzése:

- Kötvény- /részvénykibocsátás
 - Befektetők vásárolhatják meg a kibocsátott eszközöket -> a tőkéből profitot tud termelni a cég
 - **Kötvény:** alacsonyabb kockázat (a cég garantáltan kifizeti a kamatot), de nem ad tulajdonjogot a cégben -> nincs osztalék (a profit egy bizonyos százaléka)
 - **Részvény:** tulajdonjogot ad, ezáltal osztalékot is (kivéve Tesla), nagyobb megtérülés, de magasabb kockázat
- Banki hitel
 - Hitelszerződés aláírása bankkal
 - Bizalom/megbízhatóság: egy bank csak fedezettel ad hitelt, vagy ha biztos benne, hogy visszakapja a pénzét -> nagyobb vállalkozások több hitelt tudnak felvenni
- Tulajdonosok saját forrása
 - Tagok befizethetik a magánvagyonuk egy részét a cégbe
- Saját profitból
 - Az eddig megtermelt profit visszaforgatása a cégbe

Likviditás: Likvid, könnyen mozgatható pénz -> bankszámlapénz, készpénz

- A cég fizetési kötelezettségeit teljesítenie kell, így nem kötheti le összes pénzét hosszú távra
- Kell lennie likvid pénznek

Üzleti terv: egy vállalkozás rövid és hosszú távú céljait bemutató írott dokumentum. Nem publikus, de a tulajdonosoknak, vezetőknek elérhető (ez egy részvénytársaságnál nagyon fontos).

Éves beszámoló: Minden üzleti évben kiadott dokumentum, ami a vállalkozás mérlegéről, eredményéről ad kimutatást. Ez nyilvánosan elérhető információ.

Külföldi működőtőke: Országhatárokat átlépő tőkebefektetés, például, ha egy vállalat tulajdonosi részt vesz egy külföldi cégben vagy egy leányvállalatot alapít egy másik országban.

A legnagyobb működőtőke exportálók az USA, Japán és Nyugat-Európa (magyarán a triád). Ezt a nagy mennyiségű tőkét főképp egymásba fektetik be, magyarán a legtöbb tőke is a centrum térségekbe folyik be.

Félperiféria/periféria térségek sokat tudnak profitálni egy külföldről jövő működőtőke beruházásból, de ennek a pénzcsepnek az elzárása komoly gondot is okozhat nekik.

Az állam gazdálkodása

Az állam fontos gazdasági szereplő, gazdálkodási rendszere az **államháztartás**. Mivel az állam alapvetően közpénzből (vagy EU-s pénzekből stb.) gazdálkodik, így a tevékenységének többnyire átláthatónak kell lennie. A kiadások és bevételek terveit a **költségvetés** tartalmazza. Az államháztartásnak az állam szintjeivel összhangban két alrendszere van:

- Országos szintű költségvetés (központi költségvetés)
- Önkormányzatok költségvetése

Az államháztartás bevételei a háztartásoktól, a vállalatoktól és külföldről származnak adók, illetékek, járulékok, bírságok, vámok, értékpapír-kamatok stb. formájában.

A kiadásokat is ide teljesítik vásárlások, beruházások stb. formájában. Az **állami támogatások** ezektől különböznek: a támogatott félnek ezeket nem kell visszafizetni. Az EU-s támogatások egy részét vissza kell fizetni, mászt nem („vissza nem térítendő támogatások”).

A költségvetés háromféle állapotban lehet:

- Költségvetési egyensúly: bevételek és kiadások megegyeznek
- Költségvetési hiány (**deficit**): kiadás több, mint a bevétel
- Költségvetési többlet (**szufficit**): bevétel több, mint a kiadás

Az állam is vehet fel kölcsönöket hosszú ideig tartó deficit esetén. Hitelt kaphat a lakosságtól, vállalatoktól, pénzintézetektől, rossz esetben az IMF-től vagy a Világbanktól (egyébként utóbbi a centrum és félperiféria országait nem támogatja). Ennek legelterjedtebb módja az **államkötvény**-kibocsátás (**állampapír**). A kötvényt valaki megvásárolja, majd a futamideje végén kamattal kapja vissza az árát (kötvényeket vállalatok is kibocsáthatnak). Az állam sokkal jobban jár, ha a hazai szereplők a saját pénznemében vásárolják meg a kötvényeit, mert végső esetben őket akár még pénznyomtatással is vissza tudja fizetni.

Az állam eladósodottságának mértékét a GDP-hez viszonyítva fejezik ki. Ha az állam a hiteleit nem tudja visszafizetni (vagy akár csak újabb hitelek felvételével), **adósságválság**ba kerül. Ez nem jó.

A XX. századi kőolajár-robbanások hatalmas bevételhez juttatták az olajexportáló országokat (többnyire az Arab-félszigeten), az importáló országok pedig adósságokat halmoztak fel (**petrodollár**: kőolajért fizetett amerikai dollár. A XX. században az Egyesült Államok megállapodott Szaúd-Arábiával, hogy az olajért dollárt kérjenek. Ezzel mindkét fél jól járt, a többi ország viszont kevésbé). Az olajtermelők hiteleket adtak ezeknek az országoknak, akik így még nagyobb adósságokat halmoztak fel (az idő során a kamatláb, és a dollár árfolyama is növekedett, illetve a beruházások nem voltak profitábilisak, hanem jóléti, értéket nem termelő dolgokra költöttek), **adósságspirál**ba (adósságválságba) kerültek.

Az állami monetáris politikát legtöbbször a **központi bank/jegybank** szabályozza, ami általában független a kormányzattól. Magyarország jegybankja az MNB, az eurozóna jegybankja az EKB, az Amerikai Egyesült Államok jegybankja a Fed. A központi bankok általános feladatai:

- Készpénzkibocsátás
- Pénzügyi stabilitás és árstabilitás biztosítása
- Kamatlábak (pl. jegybanki alapkamat) meghatározása
- Az ország devizatartalékainak kezelése
- Pénzügyi szereplők (bankok) tevékenységének felügyelete
- Kormány gazdaságpolitikájának támogatása (Magyarországon az utóbbi időben inkább az abból származó negatív gazdasági hatások enyhítése)

Infláció: árak tartós emelkedése (= pénz értékének vagy vásárlóerejének csökkenése)

Defláció: árak tartós csökkenése (= pénz értékének vagy vásárlóerejének növekedése)

Magyarországon az inflációs adatokat a KSH közli.

Inflációs ráta: árak százalékos emelkedését mutató mérőszám (általában egy évre számolva fejezik ki, tehát nem emelkedtek az élelmiszerárak 45%-kal 2022 decemberében, de ha egy évig decemberhez hasonló helyzet lenne, akkor növekednének ennyivel)

Fogyasztói árindex (CPI): lakosságnak fontos áruk és szolgáltatások árváltozását méri

Pénzügyek és globalizáció

Tőzsde: Olyan piac, ahol értékpapírokkal, nyersanyagokkal, valutával, nemesfémekkel vagy különféle árukkal való kereskedés történik.

A világ két legnagyobb tőzsdéje a **New York Stock Exchange (NYSE)** (a legnagyobb), és a **National Association of Securities Dealers Automated Quotations (NASDAQ)** (a második). Megfigyelhető, hogy mindkét tőzsde székhelye New York.

Miért és hogyan alakult ki (a tőzsde)? - A középkor vége felé az áru- és pénzforgalom túlzott megnövekedése megnehezítette/ellehetetlenítette a gördülékeny kereskedést, így a piactereken elkezdtek helyettesítőeszközöket használni, ezekből alakultak ki a mai tőzsdék.

Mi történik a tőzsdén?

Értékpapírokkal, nyersanyagokkal, valutával, nemesfémekkel, vagy különféle árukkal való kereskedés. (Duh)

Egy befektető/kereskedő (innenől hívjuk Bélának) szeretne magának értékpapírokat vásárolni egy adott cégtől. Ha nem okos, akkor közvetlenül a vállalatnál fog vásárolni, sok bonyodalmon és fejfájáson keresztülmenve. Ha okos, keres magának egy **brókert**, aki eléri a tőzsdét, ahol az áhított papírokat jegyzik, és aki segít neki ezen cégebe **befektetni**.

Béla itt tehet egy árajánlatot az adott értékpapírra, és ha ez az ajánlat tetszik a papír eladójának (elég közel van az eladó által megadott eladási árhoz), megtörténik az értékpapír cseréje.

Fontos megemlíteni, hogy egy adott értékpapírt (vagy amit éppen a vevő keres), nem csak egy tőzsdén árulhatnak.

Fontos fogalmak:

- **Bróker:** Ügyfél általi megbízás alapján pénzügyi szolgáltatásokat közvetítő ügynök. Jövedelmük a minden tranzakció utáni **kereskedési díjból** (commission), továbbá a vételi és eladási ár közti különbséget megfeleztéséből származik. (És jövedelmüket farháttra költik).
- **Befektetés:** Befektetésnek hívjuk, amikor egy személy/cég/egyéb entitás pénzt költ (*fektet be*), annak reményében, hogy az a jövőben megtérül.
- **Startup cég:** Egy induló (innen a név "startup") /korai állapotában lévő vállalat, melynek jelentős növekedési potenciálja van, de ezek 95%-a veszteséges (azaz ezekbe gyakran nem éri meg befektetni).
- **Adóparadicsomok:** Olyan országok, ahol a cégekre kivetett adók elhanyagolhatóan kicsik, vagy nem léteznek, amivel cégeket vonzanak be (mivel nem kell adózni). Jellemzően ezek kis

országok, amik másképp nem tudnának gazdaságilag érvényesülni. Ilyen ország például *Monaco*, vagy *Singapore*.

- **Intézményi befektetők:** Olyan vállalatok, melyek összegyűjtik a háztartások és vállalkozók megtakarításait, és ezt együttesen fektetik be. Ilyen vállalatok például a biztosítótársaságok, nyugdíjpénztárak, vagy a befektetési alapok. A rájuk bízott vagyont különböző értékpapírokban, vagy ingatlanokban tartják, így a tőzsdére és az ingatlanpiacra is hatást gyakorolnak.
- **Tőzsdeindex:** Az adott tőzsdén szereplő, meghatározó jelentőségű cégek részvényeinek forgalmáról, árfolyamairól tájékoztat.
 - **BUX-index:** Budapesti Értéktőzsde működéséről ad információt
 - **Dow Jones-index:** A New York-i értéktőzsdéről ad információt, a világ legismertebb tőzsdeindexe.

Pénztőkebefektetések fajtái:

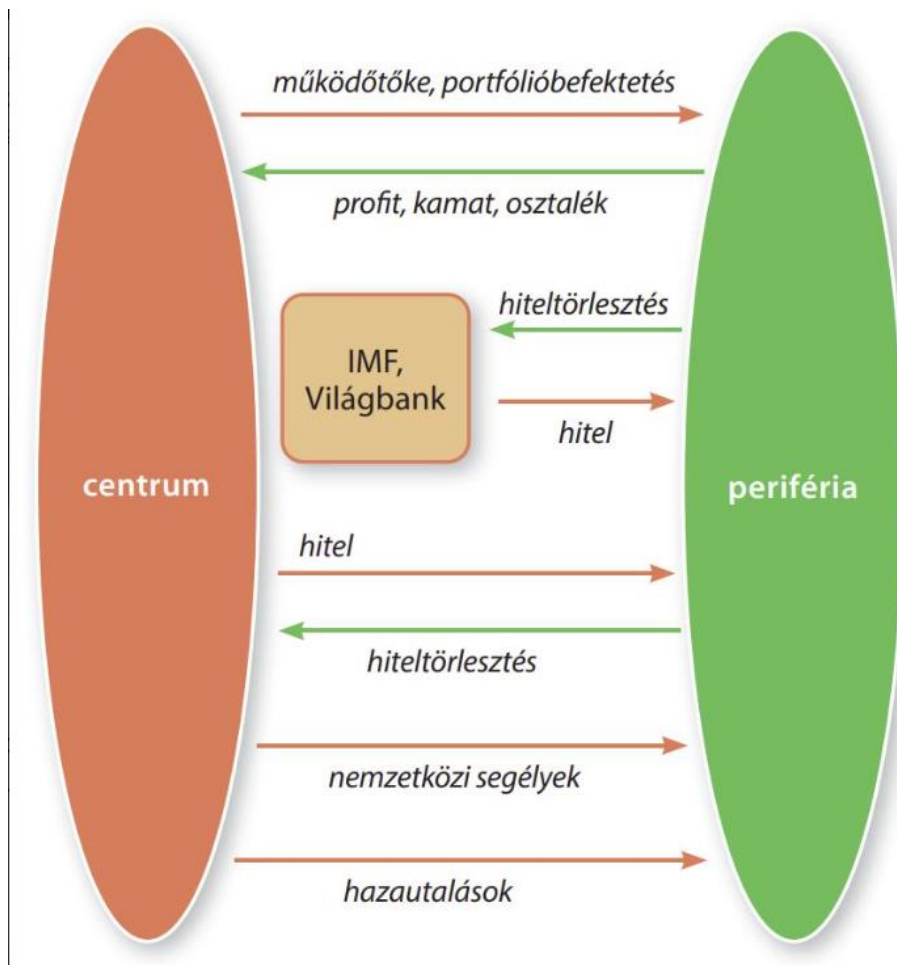
- **Hitelügyletek:** Bankok egymásnak/országoknak hiteleket bocsátanak ki
- **Értékpapírkereskedelem:** Állampapír kibocsátása
 - Ha egy külföldi befektető teljesen felvásárolja, akkor ezt **portfolióbefektetésnek** hívjuk
- **Spekulációs ügyletek:**
 - Interneten keresztül történik
 - Részvények árait különböző tőzsdéken látják, az ezek közti különbségeket használják ki, gyors pénzmozgatással

Nemzetközi pénzügyi szervezetek:

- **Nemzetközi Valutaalap (International Monetary Fund – IMF)**
 - Az aranyfedezet eltörlése óta nyújt hiteleket különböző félperifériáknak (pl. Görögország)
 - Rövidtávú, magas kamatozású hitelek
 - Szigorú feltételek, gazdasági megszorítások következtében adnak hitelt. (Ezt azért csinálják, mert a céljuk, hogy gazdasági válságban lévő országokat segítsenek ki, ezzel biztosítják, hogy a pénz ténylegesen az ország fejlesztésére fordul, nem pedig korrump oligarchák pénztárcájába).
- **Világbank (World Bank)**
 - A második világháború után, a világ újjáépítésének céljával jött létre
 - Miután ez megtörtént, elkezdtek perifériaországoknak hiteleket kiadni
 - Hitelek alacsony kamatozású, hosszú lejáratú hitelek
 - Kisegítő célokból adják ki őket

Pénzáramlás centrum és periféria között:

Csodálatos tankönyvi ábra, ami az életben egyszer nem rossz:

Hazautalás definíciója: centrumtérsegekből, perifériákba történő pénzmozgás, melyeket centrumországokban dolgozó emberek küldenek haza perifériákban élő családtagjaiknak, rokonaiknak.

A többi fogalom jelentése már korábban le lett írva.

FONTOS! Madagaszkáron pingvinek élnek, és a fővárosa Antananarivo